

Actief leren

Actief leren is iets dat we de komende jaren ook in Suriname steeds vaker zullen tegenkomen binnen de scholen. De tijd dat de leerling luistert naar het verhaal van de leerkracht en zijn uitleg herhaalt in de vorm van opdrachten of toetsen lijkt te eindigen. Er is behoefte aan leerlingen met vaardigheden, met name studievoordigheden en sociale vaardigheden. Het woord "attitude" staat centraal, de vaardigheden, de houding, motivatie en het participeren binnen de school wordt ook in ons land belangrijk. De verdere globalisering dwingt ons om te zorgen voor zelfstandige en actieve burgers, nemende hun eigen verantwoordelijkheid.

Om te concurreren in de toekomst met landen in de Caricom bijvoorbeeld, is het nodig dat jongeren op eigen benen leren te staan, niet passief en afhankelijk, maar actief en doelbewust.

Actief leren betekent dat een leerling actief bezig is met zijn eigen leerproces. Zijn werkhouding, motivatie en een manier van leren vormen het uitgangspunt om actief te kunnen leren.

Leerlingen in het VOJ en in het VOS, maar met name op het tertiair niveau werken zelfstandig, op een actieve wijze. Actief leren is een must, met een passieve werkhouding kan de leerling niet meer komen tot leerprestatie.

Voordelen actief leren:

- **Het verwerven van kennis die onthouden wordt en bruikbaar is**
Uit onderzoek is gebleken dat het verwerven van kennis op een actieve wijze het hoogst haalbare leerrendement heeft. Het passief luisteren heeft een veel lager rendement, het wordt minder onthouden.
- **Het leren leren (self directed learning)**
Actief leren is eigenlijk het leren hoe te leren, er van uitgaande dat we ons leven blijven leren zijn er ook vaardigheden die we leerlingen aanleren om goed te blijven leren. Daarbij gaat het met name om het leren uit ervaring en het aanleren van studievoordigheden. Ook regulatieve vaardigheden spelen een rol. Evaluatie en een terugblik, wat hebben we gedaan en hoe hebben we het gedaan, geeft de mogelijkheden om te leren van een aanpak. Ten slotte moeten leerlingen leren om leerstof tot zich te nemen en om de stof te verwerken.
- **Het leren analyseren en oplossen/ handelen van problemen en situaties**
Waar het passieve leren in tekort schiet is dat geen enkele

praktijksituatie of probleem 100% gelijk is aan de geleerde theorie. Omstandigheden veranderen, de werkelijkheid is complex, dus mensen moeten zich kunnen aanpassen aan de praktijk, aan de vragen die er op dat moment gesteld worden. Het is belangrijk om leerlingen te leren hoe ze bepaalde problemen en situaties kunnen aanpakken om adequaat in te spelen op de behoefte van de praktijk. Daarbij is de theorie de basis, maar het gaat om het handelen. De aanpak van analyse en het bedenken van oplossingen en de gevolgen daarvan is binnen het actieve leren een onmisbare sleutel.

Vaardigheden binnen het actieve leren

Nieuwe vaardigheden die we leerlingen aanbieden tijdens het actief leren:

1. Methodisch werken aan taken en situaties/ problemen

Het werken met een bepaalde methode, een bepaalde manier van aanpak staat centraal. Een stappenplan kan daarbij een hulpmiddel zijn, niet alleen in het aanleren van vaardigheden, maar ook wanneer leerlingen een opdracht moeten maken in een groep.

2. Vaardigheden om succesvol in een groep te werken

Er zijn een aantal vaardigheden om goed en adequaat in een groep te werken. Factoren die het werken in groepen bevordert kun je vinden op "[vaardigheden om samen te werken](#)"

3. Vaardigheden in het verrichten van individuele studieactiviteiten

Daarbij gaat het om de studievaardigheden, hoe vaardig is iemand om te plannen of een samenvatting te maken van de leerstof. Een leerling moet leren hoe een boek te bestuderen. Hij moet weten dat hij niet op de eerste pagina begint en doorleest tot de laatste pagina. Het kost teveel tijd en er wordt geen onderscheidt gemaakt tussen hoofd- en bijzaken. Deze vaardigheden zijn een voorwaarde om te komen tot actief leren.

Toetsen

Momenteel heeft de kwantitatieve toets een prominente rol in het onderwijs. Naast deze reguliere manier van toetsen, tentamens en overhoringen, zijn er een aantal nieuwe manier van toetsen die we hanteren tijdens het actief leren. Belangrijk bij deze nieuwe toetsen dat het niet alleen gaat om het goede antwoord of het letterlijk overgenomen antwoord van de leerkracht. Het gaat om de aanpak, de weg naar de oplossing en de wijze van het presenteren van het antwoord.

Belang van nabespreken is zeer groot als we actief leren willen bevorderen. Het bespreken waar de fouten zijn gemaakt, hoe de fouten

zijn gemaakt, wat de fouten in de aanpak of presentatie waren etc. Deze foutenanalyse voorkomt dat bij een volgende toets dezelfde fouten worden gemaakt. Een cijfer van een toets teruggeven is niet voldoende, men biedt inzicht in het proces van een toets maken door het goed na te bespreken.

We breiden de toetsen uit met:

- **Kwalificerende toetsen**
Het gaat in deze toets om het eindresultaat, zowel om een correct antwoord en een goede aanpak. De punten die men kan behalen voor een vraag hebben een verdeling, bijvoorbeeld 6 punten voor de aanpak en 4 punten voor het juiste antwoord.
- **Regulerende toetsen**
Wanneer we meer individueel werken op de scholen, sommige werken met een leerlingvolgsysteem of een portfolio, is het gebruik van voortgangstoetsen of regulerende toetsen nodig. Op die manier wordt de voortgang gemeten op een breder niveau.
- **Diagnostische toetsen**
Het gebruik van instap toetsen is goed wanneer bepaalde kennis of vaardigheden nodig zijn om de leerstof aan te leren. Bijvoorbeeld, diagnostische toetsen zijn heel belangrijk bij de overgang van de hoogste kleuterklas naar de eerste klas. Het kan de woordenschat meten, het beheersen van de Nederlandse taal, het inzicht in getalbegrip en de vaardigheid om te ordenen. Wanneer een kleuter nog te weinig begrippenkennis heeft of te weinig kan ordenen is het de vraag of het verstandig is om te bevorderen naar de eerste klas. Ook zijn diagnostische toetsen belangrijk in de taalontwikkeling. Op die manier kunnen we signaleren en verdere maatregelen genomen worden. Het voorkomt dat kinderen in de derde klas nog spellend lezen.

Tot slot:

Om het actieve leren te stimuleren is goed om leerlingen soms hun eigen werk na te laten kijken. Of in een duo, persoon A kijkt het werk van persoon B na en andersom. Leerling kunnen we zelf laten nakijken aan de hand van correctiemodellen of door de uitwerking op het bord te schrijven.

[Modulewijzer](#)

Een leerling of student kan alleen actief worden als de leerkracht de ruimte en de tools geeft om ook daadwerkelijk actief te worden. Als de leerling of student moet wachten op aanwijzingen van de leerkracht of niet weet wanneer wat behandeld wordt of gedaan moet worden kan hij niet actief op de stof inspelen.

Hoe kunnen we actief leren bevorderen?

Door gebruik te maken van een modulewijzer. Wanneer de opleiding of de school nog niet werkt met modules, kan men werken met een weekstaat of een werkplan. Het gaat om een vaststaand schema waar duidelijk staat aangegeven wanneer welke leerstof behandeld wordt en wat de leerkracht en de leerling moeten doen.

Een modulewijzer bestaat uit:

- * dag
- * uur
- * Week
- * Onderwerp
- * Theorieles docent
- * Zelfstandig werken. Leren: individueel (huiswerk)
- * Zelfstandig werken. Leren: groep (groepswork/ opdracht)
- * toets of eindopdracht

Leerdoelen

Kinderen ontwikkelen zich veelzijdig volgens een aantal vaste ontwikkelingslijnen. Zo kennen we de lichamelijke ontwikkeling, de cognitieve ontwikkeling, de sociaal emotionele ontwikkeling, de morele ontwikkeling. Er zijn modellen waarbij de lijn van de persoonlijkheid en de seksualiteit apart genoemd worden. In ieder geval wordt het duidelijk dat het onderwijs tegemoet moet komen aan deze verschillende lijnen van ontwikkeling. Het beperken van ontwikkeling tot enkel de cognitieve ontwikkeling geeft dat andere lijnen niet optimaal ontwikkeld worden binnen de school. Binnen het actieve leren waarbij attitude, motivatie, vaardigheden een grote rol spelen willen we gebruik maken van alle ontwikkelingslijnen. Deze lijnen van ontwikkeling komen terug in de leerdoelen.

De volgende leerdoelen verdienen aandacht binnen het actief leren:

- * cognitieve doelen
- * psychodynamisch affectieve doelen
- * psychomotorische doelen
- * regulatieve vaardigheden

Naast de bekende cognitieve doelen zien we ook psychodynamisch affectief leerdoelen, psychomotorische en regulatieve leerdoelen. Bij psychodynamische doelen gaat het om doelen op het gebied van omgaan met jezelf en de ander, leerdoelen meer gericht op de sociaal emotionele ontwikkeling van het kind. Daarnaast gaat het ook om vaardigheden op het gebied van het beroep of de competentie binnen een vakgebied zoals natuurkunde, scheikunde en economie. Het gaat naast kennis ook om vaardigheid, het zelf leren schrijven van een businessplan, het maken van een jaarrekening voor een bedrijf, het uitvoeren van natuurkundige proeven. Allemaal vaardigheden op het

gebied van de motoriek. Tot slot de regulatieve leerdoelen, ze worden wel eens vergeten. Hoewel het een voorwaarde is om van het leerproces optimaal te profiteren. Het spreekwoord zegt, "een ezel stoot zich in het algemeen niet tweemaal aan dezelfde steen". Dat is een regulatieve opmerking, je hebt iets geleerd vanuit een ervaring waardoor je beter gaat nadenken en niet nog een keer hetzelfde gaat doen. Onze leerlingen moeten leren nadenken en kijken naar hun eigen leerproces. Hoe heb je het aangepakt, wat ging goed en wat ging minder goed, wat kan beter, wat is bevorderend voor de samenwerking en wat is belemmerend voor de samenwerking. Door te kijken en er over te denken leer je uit ervaringen. Zonder regulatieve doelen stimuleren we leerlingen om te herhalen en te reproduceren, zonder inzicht te krijgen in processen, in oorzaak en gevolg. Regulatieve doelen kunnen we operationaliseren door gebruik te maken van evaluatie en een terugblik.

De doelen van de module, de doelen van de leerstof, worden vooraf gegeven in operationele termen. Belangrijk is dat het meetbare doelen worden, bijvoorbeeld "de student kan een bloeddruk opmeten volgens de voorschriften."

Doelen betreffen de uitleg van begrippen, benoemen van begrippen, verschillen aangeven tussen begrippen. Ook wanneer de leerkracht een les start met een nieuw onderwerp is het nodig om de doelen aan te geven. Later in de evaluatie kan de leerkracht nagaan of de doelen behaald zijn. Tussentijds kan de leerkracht ook een vraag stellen om te kijken of iedereen het begrijpt. In de les kan het door een korte mondelinge evaluatie of aan het einde van de module door een toets/tentamen.

Leerstof en planning

Wanneer we willen bereiken dat leerlingen zelfstandig en actief gaan leren is het nodig om te werken met een planning. Zonder planning kunnen leerlingen geen inzicht krijgen in het verloop van de lessen. Daardoor hebben ze moeite om hun tempo af te stemmen op de leerstof. Een goede planning kan voorkomen dat alles op het laatste moment nog gedaan moet worden. Voor veel beroepen later is plannen een noodzakelijke vaardigheid. Vroeg geleerd is oud gedaan!

Hoe kan de leerkracht helpen bij de planning van de leerstof:

- * Geef aan welke pagina gelezen moet worden
- * Geef duidelijk aan wat de leerling moet doen (opdrachten, verwerken, vaardigheid)
- * Geef duidelijk aan wat de leerkracht moet doen
- * Geef duidelijk aan wanneer er toetsen zijn en opdrachten
- * Geef duidelijk de deadline aan wanneer de leerstof af moet zijn

Leerstof bestuderen kan thuis, het oefenen en bespreken op school. Het is onnodig om op school lessen te lezen in de klas. Het is

verloren tijd en vele leerlingen vinden het saai. Het is ook onwenselijk, het maakt leerlingen passief. Ze luisteren naar wat de anderen lezen, terwijl die tijd er juist actief gehandeld kan worden om de leerstof inzichtelijk en begrijpelijk te maken.

Waar letten we op bij het aanbieden van de leerstof?

- * Er is altijd een inleiding op de leerstof
- * Er is een relatie van de stof tot de beroepswerkelijkheid gegeven
- * Er is een lijst van kernbegrippen of een samenvatting
- * Er is een verwijzing naar opdrachten
- * Er is een overzicht van vaardigheden

Hoeveel kan een leerling of student lezen per uur?

30 pagina's :	lezen boek
15 pagina's:	begrijpend lezen
3 pagina's:	vakinhoudelijke boeken met nieuwe begrippen

Deze weergave is gebaseerd op een gemiddelde leerling, met een gemiddelde intelligentie.

Als actief leren niet lukt?

Docenten die een frisse start maken met het werken in groepjes, het samenwerkend leren, raken nogal eens gefrustreerd. Het samenwerken in groepjes blijkt niet zo vlot te gaan als de docent graag wenst. Het samenwerkend leren in groepjes is ook een manier van actief leren.

Wat zien we vaak in de groep gebeuren?

Wanneer de leerlingen in groepjes werken, blijken dezelfde leerlingen te werken en andere toe te kijken. Dezelfde leerlingen schrijven de antwoorden, de andere volgen en participeren niet. Hoe komt dat?

Tijd voor een docent om na te gaan waar de leerlingen functioneren!

Waar functioneert de leerling?

- *Op het niveau van voorbereiden; oriëntatie, het plannen
- *Op het niveau van verwerken; vaardigheden en stof begrijpen, toepassen, integreren
- *Op het niveau van regulatie; monitoren, toetsen, herstellen, reflecteren en evalueren

- **Voorbereiden**; misschien kan de leerling niet plannen of weet niet wat hij moet doen, dan gaat het samenwerken niet lukken. Ook kan een leerling niet actief leren als hij de planning mist en de oriëntatie op de leerstof. Hij kan niet opstarten. Of hij begint met een grote dosis energie, maar zonder oriëntatie loopt hij halverwege vast, hij weet niet meer hoe verder te gaan.

- **Verwerken:** misschien kunnen de leerlingen de stof niet toepassen of verwerken, ook dat belemmert het samenwerken. Wanneer leerlingen het niet begrijpen kunnen ze de begrippen ook niet toepassen in een opdracht of een andere werkvorm.
- **Regulatie:** misschien kan de groep niet terugkijken en reflecteren, waardoor patronen in stand worden gehouden. Dezelfde fouten en belemmeringen komen telkens terug wanneer de groep samenwerkt. Of een leerling leert niet van zijn verkeerde aanpak en blijft volhouden in zijn manier van werken.

Wanneer het duidelijk is op welk niveau de leerling of de groep functioneert, kan de docent maatregelen nemen. Coachen op het gebied waar de leerling vastloopt of waar er belemmeringen zijn maakt dat er uitzicht komt, het actieve leren wordt gestimuleerd.

Rol van de leerkracht

De rol van de leerkracht is veranderd binnen het actieve leren. Hij is niet langer meer aan het doceren en uitleggen, maar hij is een begeleider geworden van het leerproces van de leerlingen en van het groepsproces. Dat vraagt om een andere rol als leerkracht, een meer coachende rol binnen de groep. Het accent ligt op begeleiding en de zorg voor een optimaal en adequaat ontwikkelingsklimaat in de klas voor elke leerling. De manier van communiceren is het instrument voor de leerkracht. Het belang van interactie en participatie in de groep is groot. Door een wederzijdse interactie en actieve participatie kunnen we komen tot het actieve leren van leerlingen of een groep leerlingen.

Als we kijken naar de interactie tussen de leerlingen in een groep zien we dat sommige groepen erg gericht zijn op hun taken en andere meer gericht zijn op het welzijn van de groep. Ook deze processen vragen om een begeleider, soms om groepen bewust te maken van de sfeer en de gevolgen daarvan, soms om groepen te stimuleren meer taakgericht te werken, om te komen tot prestaties.

Kortom, interactie is soms erg taakgericht. Men is aan het werk om de opdracht af te ronden, zonder zich af te vragen of iedereen in de groep eens is met het antwoord. De interactie kan ook erg groepsgericht zijn, men praat teveel over de mensen in de groep waardoor er geen prestaties worden gehaald. Deze groepjes hebben hun opdracht niet af, omdat men tijd heeft verloren aan het groepsproces.

De leerkracht die het actief leren, ook in de groepen, coacht let daarom op:

- * Het bespreken van gemeenschappelijke taken, of anders gezegd, taakgerichte communicatie
- * Het bespreken van omgang met elkaar in de groep; groepsgerichte communicatie

Naast het doceren heeft de leerkracht een meer begeleidende taak gekregen, zeg maar de taken die hem maken tot een coach. Deze taken zijn:

- * Motiveren
- * Begeleiden en sturen van gedrag
- * Informeren
- * Voordrachten houden
- * Mening geven
- * Toelichten
- * Structureren
- * Synthetiseren
- * Vertellen
- * Stimuleren, ook als er niet direct succes is.

Rol van de leerling

Actief leren betekent een actieve werkhouding van leerlingen. Wat is eigenlijk een adequate werkhouding?

Wat mogen we verwachten van de leerling?

- * Luisteren
- * Het volgen van de docent
- * Meedenken
- * Nadenken
- * Reageren
- * Participeren
- * Noteren
- * Toetsen van de leerstof aan de eigen mening, voorkennis of andere theorie

Werken met casus

In het werken met groepen kan een casus (gevalsbeschrijving) of een probleembeschrijving een manier zijn om actief met de leerstof bezig te zijn. Het werken met een casus of probleem:

- * Daagt uit tot nadenken
- * Voorkennis wordt actief
- * Er komen vragen bij je op
- * Motivatie is er om iets aan te pakken
- * het vraagt om samenwerking
- * kan zelfstandig onder begeleiding

Storend gedrag in de groep

Leerlingen die niet actief leren terwijl de groep wil samenwerken, vormen stoorzenders in de groep. Ze belemmeren de samenwerking.

Wat zijn storende gedragingen in de groep?

- * Achterover leunen, plafond kijken

- * Langdurig gapen
- * Glimlachen
- * Potlood op tafel tikken
- * Aantekeningen lezen terwijl men praat
- * Langzaam nee schudden
- * Staren
- * Schouders ophalen
- * Zuchten
- * Met stemverheffing praten

Rollen in de groep

De verschillen in de groep zijn terug te vinden in persoonskenmerken, kennis, ervaring en motivatie. De leerkracht (coach op het moment dat leerlingen actief leren) stimuleert het proces, zowel het leren als het samenwerken. Waar de leerkracht op let zijn de signalen binnen de groepsvorming, de werking en dynamica van de groep. Je kunt het herkennen door de rollen binnen de groep te observeren. We hebben al eerder gezegd, er zijn taakgerichte rollen en sociaal gerichte rollen. Maar je hebt ook formele rollen, conform de opdracht en werkwijze. Naast de formele rollen zijn er de informele rollen. Deze groepsleden hebben deze rol niet toebedeeld gekregen, maar genomen of gemaakt. De leerkracht kan de volgende rollen tegenkomen in de groep.

Informele Rol:

- * De structureerder
- * De bemiddelaar
- * De prater
- * De lolbroek
- * De criticaster
- * De diepgraver
- * De zeurpiet

Formele rollen

- *Gespreksleider: taakgericht/ groepsgericht
- *Notulist

Vaardigheden om samen te werken

Vaardigheden in de groep die nodig zijn om goed samen te werken:

- * Kennismaken met elkaar.

Als je elkaar niet goed kent is het moeilijk om rekening te houden en te komen tot een goede samenwerking.

- * Afspraken maken met betrekking tot de werkwijze

Er moet een beslissing worden genomen over de manier van werken in een groep, de aanpak, wie wat doet en hoe het gepresenteerd gaat worden.

- * Tijdsplanning maken

Zonder een planning van tijd gaat de groep in tijdnood komen met het gevaar dat er niet voldoende taakgericht gewerkt gaat worden. Eindproducten blijven uit, een presentatie wordt te mager.

- * Actief luisteren

Het actief luisteren naar anderen is het willen begrijpen van de boodschap van de ander. Om elkaar te begrijpen is actief luisteren nodig, het voorkomt misverstanden in de communicatie.

- * Samenvatten

Om de rode draad vast te houden en de planning niet te verliezen is het goed om af en toe samen te vatten wat is gedaan en hoe ver iedereen is.

- * Informatie geven en vragen

Het is een uitwisseling van informatie die maakt dat ook iedereen kan participeren.

- * Werken aan leerdoelen

De groep moet taakgericht aan leerdoelen kunnen werken om een resultaat te behalen.

- * Feedback geven

Een terugblik, het geven van kritiek, maakt dat geleerd kan worden uit ervaring en zaken voorkomen worden in de toekomst.

Taakgericht werken in een groep

Hoe kunnen we het taakgericht werken in een groep stimuleren?
Door te werken volgens een stappenplan.

Taakgericht werken:

- 1: verhelder onduidelijke begrippen
- 2: definieer het probleem/ situatie
- 3: analyseer het probleem
- 4: order de ideeën, systematisch
- 5: kijk naar de doelen
- 6: zoek aanvullende info
- 7: synthese van het geheel

Wanneer de groep deze stappen volgt vervalt men niet in allerlei discussies die vruchteloos blijken na verloop van tijd.

Taakgericht werken tijdens een discussie:

- * Verhelder onduidelijke begrippen
- * Definitie probleemstelling
- * Inventariseer de meningen
- * Ordenen van standpunten
- * Diep hoofdpunten uit
- * Formuleer conclusie

Tips voor de leerling

Tips voor de leerling die actief wil leren:

- * Maak goede aantekeningen
- * Resultaten bijhouden
- * Huiswerk maken
- * Het aangegeven werk voorbereiden
- * Maak een samenvatting
- * Formuleer vragen voor de leerkracht
- * Werk overzichtelijk en puntsgewijs
- * Vergeet nooit de boeken
- * Toon initiatief
- * Maak een planning
- * Gebruik een leerstofwijzer